

Feltárások az úgynevezett „helytartói villa” területén

(Budapest, III. ker., Szépvölgyi út 41., Hrsz.: 14868)

A Budapest, III. ker., Szépvölgyi út 41. szám alatti hatalmas telek a privatizáció megindulásáig az MMG területe volt. A gyár üzeme épületei részben az 1950-es években épültek. Előzetes szondázásra, netán feltárássra ezen a régészeti alig ismert területen az építkezést megelőzően nem kerülhetett sor. Ismereteink Nagy Tibor az építkezéssel párhuzamosan folytatott, küzdelmes leletmentésének dokumentációjára alapozódtak. (A rövid dokumentációt a Magyar Nemzeti Múzeum adattára őrzi, 233. B.IV. szám alatt.) Ebből kiderül, hogy az üzeme épületek alapozásakor, az építési munkák mellett, mindössze egy munkásemberrel végezhetett „kutatásokat” a régész, természetesen az építkezés igényeit mindenkor szem előtt tartva. A megfigyeléseket mintegy 200 méter hosszú, 20-30 méter széles sávban végezte, melynek nyugati végén langobard sírok, keleti felében pedig egy közel 30 mé-

Excavations in the area of the so-called “Governor’s villa”

(Budapest III, 41 Szépvölgyi Road, Lrn.: 14868)

The huge lot in district III Budapest at 41 Szépvölgyi Road was occupied by the MMG until the start of privatisation. Some of the buildings of the factory were built in the 1950's. Not even test excavations could be carried out preceding the constructions in this archaeologically barely known territory. What we know comes from the documentation of the arduous rescue excavations conducted by Tibor Nagy parallel to the construction of the factory. (The short documentation is preserved in the archives of the Hungarian National Museum, no. 233. B.IV). It tells us that the archaeologist could employ only a single laborer to help carry out the “research” at the time of the foundations were being laid and he had to work in parallel to the construction, naturally always respecting its demands. The observations were made in a band about 200 m long and 20-30 m

ter hosszú „*villa urbana*” északi része került elő. Az ásató szerint a legkorábban a 2. század végén épült villa terrazzos helyiségét kétszer is átépítették. Pusztulását a 3. század második felére teszi. A villaépület mellett állott a Iuppiter szentély. Nagy Tibor megfigyelései alapján a terület helytartói villaként szerepelt a szakmai köztudatban. Újabbán Póczy Klára (PÓCZY 1999) a terület római kori funkcióját egészen más megvilágításban mutatja be: a császárkultuszhoz kapcsolódó Iuppiter Teutanus szentélykörzetnek tartja.

2001. év folyamán – alig valamivel jobb helyzetben, mint annak idején Nagy Tibor – lehetőség nyílt újabb régészeti kutatásokra. Az itt működő gyár megszűnésével a hatalmas területet kisebb részekre osztották. Az egyes részek új tulajdonosai többnyire megtartották a már meglévő üzemépületek vázát, de átépítették, megnagyobbították azokat. A közműhálózat egy része is felújításra került, illetve újabbak létesültek. Ezeket a munkákat – márciustól decemberig – figyelemmel kísértük, a nagyobb területet érintő földmunkák előtt szondázó kutatást végeztünk. Ennek eredményeképpen két parcellán is tudtunk nagyobb méretű feltárást végezni, bár kutatásainkat a

wide. At the western end he found Langobard graves, while in the eastern end, the northern part of a nearly 30 m long “*villa urbana*” was discovered. According to the archaeologist, the villa was built no earlier than the end of the AD 2nd century, and its room, paved with terrazzo, was twice reconstructed. He dated its destruction to the second half of the 3rd century. A Jupiter shrine stood next to the villa. According to Tibor Nagy, experts located the governor’s villa in this area. Recently, Klára Póczy (PÓCZY 1999) described the function of the territory in the Roman period from a different angle: in her view this may have been the sacrificial district of Jupiter Teutanus, linked to the emperor cult.

Another opportunity was offered for archaeological excavations in 2001, with only slightly better conditions than those experienced by Tibor Nagy. With the liquidation of the factory, the huge territory was divided into smaller lots. The new owners of the individual lots mostly retained the skeletons of the standing workshop buildings, which they reconstructed and enlarged. Some of the public utilities were also reconstructed and complemented

folyó építkezések területileg és időbelileg is erősen behatárolták. Sajnos, a Nagy Tibor által végzett leletmentéseknek nem bukkantunk nyomára. Ezeket a feltárásokat minden bizonnyal a még álló és a tervek szerint egyelőre változatlanul megmaradó fő épület alatt és környékén végezte.

A modern építkezések, illetve az azt megelőzően a közelben működő bánya nagyon megbolygatták a területet. A Szépvölgyi úttól távolabb lévő telekrészek negatívnak bizonyultak. Római rétegeket és településmaradványokat csupán a Szépvölgyi úthoz közel eső telekrészekben, illetve közműárkokban dokumentálhatunk, igen nagy mélységben. (1. kép)

with new ones. These works were supervised by archaeologists from March to December and test excavations were carried out preceding earth moving work that were planned to modify larger surfaces. In consequence, we could carry out excavations on large surfaces in two parcels although the parallelly pursued construction works strongly constrained the archaeological explorations both in time and space. Regrettably, we could not identify the traces of the rescue excavations conducted by Tibor Nagy. He must have worked under and near the still standing, and for the time being, unmodified main building.

1. kép: Helyszínrajz a kiterjedtebb kutatások jelölésével
Fig. 1: Site location map marked with the larger excavations

A főbejárat közelében húzott nagyjából észak-déli csatornaárókban egy kelet-nyugati irányú, támpilléres római fal rövid szakaszát dokumentálhattuk. (2. kép) Pontos kormeghatározását azonban a leletanyag hiánya nem teszi lehetővé. A főépülettől nyugatra és délkeletre eső telekrészekben nagyobb kiterjedésű feltárást végezhattünk. Ennek eredményeképpen megállapíthatjuk, hogy a korabeli domborzati viszonyok jelentős mértékben

The modern constructions and the quarry that functioned prior to it in the neighbourhood caused bad disturbances to the area. The lots farther from Szépvölgyi Road proved empty. Roman layers and settlement traces were registered only in the lots close to Szépvölgyi Road and at very great depths in the public utilities trenches. (Fig. 1)

A short section of an east-west directed buttressed Roman wall was documented in the roughly

north-south oriented trench for a sewer near the main entrance of the factory. (Fig. 2) Accurately dating it, however, is impossible because there are no diagnostic finds. Excavations could be carried out on more extensive surfaces on the lots west and southeast of the main building. Here, the Roman period surface formations were significantly different what is found there today since the level differences were formerly much greater. This is why some of the Roman layer has survived despite heavy disturbances. However, only the lower

2. kép: Támpilléres fal részlete közműárókban
Fig. 2: Detail of a buttressed wall in a public utilities ditch

különböztek a maitól, s a területen sokkal jelentősebb szintkülönbségek voltak. Ennek köszönhető, hogy a római rétegből egyáltalán ránk maradt valamennyi a gyakori bolygatás ellenére. Feltárásaink során csupán az itt lévő objektumok alsó részeit tárhattuk fel. Világosan kirajzolódott a beépített terület keleti széle, mely jelentős mértékben lejtett dél-délkeleti irányban. A feltárt falalapozásokból az épület típusára, alaprajzára nem lehet következtetni. Annyi megállapítható volt, hogy esetenként a falak áthelyezésével, az épületrész megújításával kell számolnunk.

Az épületmaradványoktól keletre két kemence aljrésze került elő. Bár az egyik csak igen töredékesen maradt meg, alaprajzuk és funkciójuk is azonos lehetett. Az épebb változat alaprajza csaknem kör alakú, belső átmérője 230-240 centiméter. A belső tér apró kövekkel alapozott, melyet salakos, vörösre égett réteg fedett. Oldalán vékony patiesréteget figyeltünk meg, melyet kő alapozásra rakott, agyagtég-lákból készült fal vett körül, az agyagtéglák azonban nem égtek át. A felépítményből semmi sem maradt meg, s a kemence funkciójára utaló leletanyagot sem találtunk. A kemencéktől nem messze, egy visszabontott falrészben szabályo-

parts of features could be unearthed. The eastern edge of the inhabited area, which sloped sharply a south - southeastern direction, could be partially identified. The unearthed foundations of the walls are not sufficiently extensive to determine the type and the ground plan of the building. Nevertheless, it could be observed that the unearthed part of the building had been reconstructed, sometimes including shifting the position of the walls.

The bottom part of two ovens were discovered east of the remains of the building. One was in a very fragmentary condition. However, they seem to have had the same ground plan and function. The more intact one had a round ground plan with an inner diameter measuring 230-240 cm. The interior had a foundation composed of small stones, covered with a red-burnt layer combined with slag. A thin daub layer was observed on the side, surrounded by an adobe wall laid on a stone foundation. The adobe wall was not burnt through. Nothing survived of the upper structure, and no finds came to light to suggest the function of the oven. Near the ovens, several groups of neatly piled up whole *imbrexes* (roof

san egymásra rakott, felhalmozott ép imbrek több csoportját tártuk fel. (3. kép)

A leletanyagban feltűnően sok terra sigillata töredék volt. A leletanyag egésze a 2-3. századra keltezi a feltárt objektumokat, a terület későrómai kori használatát azonban az előkerült érmeik bizonyítják.

3. kép: Feltornyozott imbrexek a kemencék közelében
Fig. 3: Piled up imbrex-roof tiles close to the ovens

R. Facsády Annamária

Irodalom/References:

PÓCZY 1999 – PÓCZY K.: Iuppiter Optimus Teutanus Aquincumban. Pannoniai kutatások. A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai. Szekszárd (1999) 201-223.

tiles) were found by a removed wall section. (Fig. 3)

There were unexpectedly many Samian ware fragments in the find material. Some of the finds date the unearthed features to the AD 2nd-3rd centuries, while the Late Roman use of the territory was attested by the recovered coins.

Annamária R. Facsády